

 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2026-1-108-114>

 <https://orcid.org/0000-0003-0519-3406>

КОХАН Лариса

кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри української філології та міжкультурної комунікації,
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова;
викладачка-методистка,
КЗ «Харківський музичний фаховий коледж ім. Б. М. Лятошинського», Харківської обласної ради

 lara.kokhan@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-3450-8112>

ДАВИДОВ Євген

асистент кафедри туризму і готельного господарства,
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова,

 eizensdavidovs@gmail.com

 <https://orcid.org/0009-0001-0673-0288>

ЛІТВІНОВА Олена

старша викладачка кафедри української філології та міжкультурної комунікації,
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова,

 elena0litvinova@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-0519-3406>

КОПІЄВСЬКА Людмила

викладачка-методистка,
Харківський музичний фаховий коледж ім. Б. М. Лятошинського Харківської обласної ради

 kopievskalu@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0003-4131-1836>

ХАЧАТУРЯН Каріне

докторка філософії, старша викладачка кафедри української філології та міжкультурної комунікації,
Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова;

викладачка-методистка,

Харківський автотранспортний фаховий коледж

 kartinka13210@ukr.net

УДК 37.091.33:159.954(045)

**СТРУКТУРНО-ЛОГІЧНІ СХЕМИ ЯК ДИДАКТИЧНИЙ ЗАСІБ РОЗВИТКУ
ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ
ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН**

У статті здійснено теоретико-методичне обґрунтування використання структурно-логічних схем як дидактичного засобу розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти під час вивчення гуманітарних дисциплін.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку інноваційних підходів до організації навчального процесу, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності, формування аналітичного та творчого мислення, а також здатності здобувачів освіти до самостійного конструювання знань.

Проаналізовано наукові підходи до проблеми використання візуально-структурних моделей у навчанні та обґрунтовано їх значення для систематизації й узагальнення навчального матеріалу.

З'ясовано, що створення структурно-логічних схем сприяє активізації базових операцій мислення – аналізу, синтезу, узагальнення, абстрагування та порівняння, що є важливими складниками творчої діяльності.

Розкрито особливості використання структурно-логічних схем у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, зокрема філософії, літератури та української мови. Наведено приклади застосування схем для систематизації навчального матеріалу, встановлення логічних зв'язків

між поняттями та формування цілісного уявлення про структуру досліджуваних явищ.

У результаті дослідження доведено, що використання структурно-логічних схем сприяє переходу від репродуктивного до продуктивного рівня навчання, розвитку творчого мислення, формуванню здатності до інтерпретації та узагальнення знань.

Встановлено, що поєднання індивідуальних і групових форм роботи зі схемами сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних умінь та навичок співпраці.

Обґрунтовано, що застосування структурно-логічних схем у навчальному процесі створює умови для активізації пізнавальної діяльності та розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти.

Ключові слова: *структурно-логічні схеми; творчий потенціал; здобувачі освіти; гуманітарні дисципліни; творче мислення; дидактичні засоби.*

Постановка проблеми. *Сучасний етап розвитку освіти характеризується інтенсифікацією інформаційних процесів, зростанням обсягів навчального матеріалу та необхідністю формування у здобувачів освіти*

здатності до самостійного мислення, аналізу й творчого осмислення знань. Особливої актуальності ці завдання набувають під час вивчення гуманітарних дисциплін, зміст яких передбачає роботу з великими масивами текстової інформації, формування цілісного бачення культурних, мовних і соціальних явищ, розвиток комунікативних та інтелектуально-творчих умінь. У таких умовах особливого значення набуває пошук ефективних дидактичних засобів, здатних забезпечити систематизацію знань, активізацію пізнавальної діяльності та розвиток творчого потенціалу здобувачів освіти.

Разом із тим у практиці викладання гуманітарних дисциплін нерідко спостерігається певна суперечність між значними обсягами навчального матеріалу та обмеженими можливостями його цілісного осмислення здобувачами освіти. Традиційні методи подання інформації не завжди сприяють формуванню системного мислення, узагальненню знань і розвитку творчої активності. У результаті навчальний процес часто зводиться до механічного засвоєння фактів і понять без належного рівня їх структурного усвідомлення.

У цьому контексті перспективним напрямом удосконалення освітнього процесу є використання візуально-структурних моделей, зокрема структурно-логічних схем, які забезпечують наочне відображення взаємозв'язків між поняттями, явищами та процесами. Структурно-логічні схеми дають змогу систематизувати навчальний матеріал, сприяють формуванню аналітичного й асоціативного мислення, активізують пізнавальну діяльність та стимулюють творчий пошук здобувачів освіти. Вони допомагають інтегрувати нову інформацію у вже сформовану систему знань, що відповідає сучасним вимогам компетентнісного підходу до організації навчання.

Попри наявність окремих досліджень, присвячених використанню візуальних засобів навчання та різних форм схематизації навчального матеріалу, проблема застосування структурно-логічних схем як засобу розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти під час вивчення гуманітарних дисциплін потребує подальшого теоретичного осмислення та методичного обґрунтування. Недостатньо дослідженими залишаються питання їх дидактичних можливостей, особливостей використання у процесі викладання гуманітарних дисциплін та впливу на формування творчої активності здобувачів освіти.

Отже, актуальність порушеної проблеми зумовлена необхідністю пошуку ефективних методичних підходів до організації

навчального процесу, що сприятимуть розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти, а також потребою наукового обґрунтування використання структурно-логічних схем як дієвого дидактичного засобу у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних педагогічних дослідженнях значна увага приділяється використанню візуально-структурних засобів організації знань, зокрема концепт-карт, ментальних карт і структурно-логічних схем. Вони розглядаються як ефективні інструменти систематизації навчальної інформації, встановлення логічних зв'язків між поняттями та формування цілісної структури знань. Дослідники зазначають, що такі моделі сприяють глибшому розумінню навчального матеріалу, розвитку аналітичного мислення та активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти (Chang & Yang, 2023; Kinchin, 2019).

Окремий напрям сучасних досліджень пов'язаний із вивченням впливу візуального структурування інформації на розвиток творчого та критичного мислення. Зокрема, результати досліджень засвідчують, що використання ментальних і концепт-карт сприяє генеруванню ідей, розвитку асоціативного мислення та формуванню здатності до творчого представлення навчального матеріалу (Hidayati et al., 2023; Jeong et al., 2025).

У працях, присвячених гуманітарній освіті, підкреслюється значення концепт-карт як інструменту рефлексії та інтерпретації знань, оскільки вони допомагають виявляти взаємозв'язки між поняттями, сприяють осмисленню навчального матеріалу та формуванню цілісної системи знань (Hovland, 2023; Kandiko et al., 2013).

У вітчизняних дослідженнях структурно-логічні схеми розглядаються як ефективний дидактичний засіб узагальнення та систематизації навчального матеріалу, що сприяє формуванню логічного мислення, візуалізації складної інформації та активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти (Petrova Ozel, 2022).

Отже, наукові праці засвідчують значний потенціал візуально-структурних моделей у навчальному процесі. Водночас питання використання структурно-логічних схем саме як засобу розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти під час вивчення гуманітарних дисциплін потребує подальшого теоретичного осмислення.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні використання структурно-логічних схем як дидактичного засобу розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти під час вивчення гуманітарних дисциплін та визначенні особливостей їх застосування в навчальному процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Творчість у навчальному процесі виявляється не лише у створенні принципово нових знань, а насамперед у здатності здобувача освіти самостійно конструювати смисли, бачити проблему, встановлювати нові зв'язки між явищами, пропонувати оригінальні способи структурування матеріалу та аргументовано презентувати власну позицію. У гуманітарній підготовці ці якості мають особливе значення, оскільки зміст дисциплін пов'язаний із аналізом текстів, інтерпретацією культурних явищ, зіставленням теоретичних концепцій і формуванням власних суджень. Саме тому актуальним є використання дидактичних засобів, що сприяють осмисленню навчального матеріалу та розвитку творчого мислення здобувачів освіти. Одним із таких засобів виступають структурно-логічні схеми, які дозволяють візуалізувати логіку навчального матеріалу та встановлювати зв'язки між його складниками (Novak, 2010; Sternberg, 2006).

Створення структурно-логічних схем активізує базові операції творчого мислення – аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування та порівняння. У процесі побудови схеми здобувач освіти не лише відтворює інформацію, а й структурує її відповідно до власного розуміння, формуючи цілісну когнітивну модель теми. Як зазначає Дж. Новак, побудова концептуальних карт сприяє осмисленню навчання, оскільки здобувач освіти активно організовує нові знання та інтегрує їх у вже наявну систему понять (Novak, 2010). Р. Стернберг підкреслює, що творчість у навчанні проявляється у здатності генерувати нові та доцільні ідеї, що реалізується у процесі створення авторських моделей структурування знань (Sternberg, 2006). Водночас дослідники наголошують, що використання візуальних моделей організації знань сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу та формуванню цілісної когнітивної структури знань (Novak & Cañas, 2008).

Ефективність використання структурно-логічних схем можна продемонструвати на прикладах вивчення гуманітарних дисциплін. Так, під час опрацювання теми «Екзистенціалізм» у курсі філософії здобувач освіти має не лише назвати представників цього напрямку, а й виділити ключові поняття – свободу, відповідальність, абсурд, вибір – і встановити зв'язки між ними. Побудова схеми передбачає також зіставлення трактувань цих понять у працях Ж.-П. Сартра та А. Камю. У такому випадку схема виступає інструментом інтерпретації філософських ідей, а не лише способом узагальнення матеріалу.

Подібний підхід використовується і під час вивчення літератури. Наприклад, у процесі аналізу роману Панаса Мирного «Хіба ревуть воли, як ясла повні?» здобувачі освіти можуть створювати різні варіанти структурно-логічних схем. Одна група будує модель за принципом «соціальні чинники – формування характеру Чіпки – трагічні наслідки», інша – за принципом «образ героя – середовище – моральний вибір». Різні варіанти схем демонструють індивідуальні підходи до інтерпретації художнього тексту та свідчать про розвиток творчого мислення.

Особливе значення структурно-логічні схеми мають під час вивчення української мови. Наприклад, у темі «Члени речення» здобувачі освіти можуть створювати схему, що відображає взаємозв'язок між головними та другорядними членами речення, їхніми граматичними ознаками та синтаксичними функціями. Така схема дозволяє не лише систематизувати теоретичний матеріал, а й сформувати цілісне уявлення про структуру речення. Водночас здобувачі освіти можуть доповнювати схему власними прикладами, що стимулює їхню пізнавальну активність і сприяє усвідомленню мовних закономірностей.

Іншим прикладом є вивчення теми «Однокладні речення». Структурно-логічна схема може відображати класифікацію цих речень за типами: означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові та називні. У процесі створення схеми здобувачі освіти визначають характерні граматичні ознаки кожного типу, наводять приклади та встановлюють зв'язки між структурою речення і його значенням. Така діяльність сприяє розвитку аналітичного мислення та формуванню здатності узагальнювати мовні явища.

Подібні підходи можуть ефективно застосовуватися і під час вивчення іноземних мов, зокрема англійської. Наприклад, у процесі опрацювання теми «Tenses in English» здобувачі освіти можуть створювати структурно-логічну схему, що відображає систему англійських часових форм. У центрі такої схеми розміщується поняття *English Tenses*, від якого відходять гілки до основних груп часів: Present, Past, Future. Кожна з цих груп може деталізуватися на підвиди (Simple, Continuous, Perfect, Perfect Continuous) із зазначенням характерних граматичних моделей, маркерів часу та прикладів уживання.

У процесі побудови такої схеми здобувачі освіти не лише запам'ятовують граматичні правила, а й встановлюють логічні зв'язки між часовими формами, умовами їх використання та комунікативними ситуаціями. Це сприяє глибшому розумінню граматичної

системи англійської мови та формує здатність застосовувати її у практичному мовленні.

Крім того, структурно-логічні схеми можуть використовуватися під час вивчення лексичних тем. Наприклад, під час опрацювання теми «Environmental Issues» здобувачі освіти можуть створювати схему, у якій відображаються взаємозв'язки між поняттями *pollution, climate change, renewable energy, sustainable development*. Така схема допомагає систематизувати нову лексику, встановити семантичні зв'язки між словами та активізувати мовленнєву діяльність здобувачів освіти під час обговорення актуальних глобальних проблем.

У курсі «Українська мова за професійним спрямуванням» структурно-логічні схеми можуть використовуватися для систематизації мовностилістичних норм професійного мовлення. Наприклад, здобувачі освіти можуть створювати схему «Структура офіційно-ділового документа», де відображаються основні реквізити документа, їх функції та послідовність розташування. Інший варіант – схема «Лексичні норми професійного мовлення», яка демонструє зв'язки між термінологічною лексикою, професіоналізмами та загальноживаними словами. Використання таких схем дозволяє не лише узагальнити навчальний матеріал, а й сформувати практичні навички професійної комунікації.

Важливим аспектом використання структурно-логічних схем є різноманітність новизни створюваних моделей. На початковому рівні здобувач освіти здійснює суб'єктивне відкриття структури теми, усвідомлюючи її логіку та взаємозв'язки між поняттями. На більш високому рівні він пропонує власну модель організації матеріалу, яка може відрізнитися від схеми, запропонованої викладачем або підручником. Саме така діяльність відповідає сутності навчальної творчості, що передбачає створення нових для суб'єкта способів осмислення навчального матеріалу (Guilford, 1967; Torrance, 1974).

Особливо ефективними у розвитку творчого потенціалу є групові форми роботи зі структурно-логічними схемами. Під час колективного обговорення здобувачі освіти аргументують власні рішення, порівнюють різні варіанти структуризації матеріалу та обґрунтовують логіку побудови схеми. Наприклад, під час вивчення теми «Функціональні стилі української мови» групи можуть створювати різні моделі класифікації стилів, визначати їх характерні мовні ознаки та сфери використання. Така діяльність сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних навичок і вміння працювати

в команді (Романовський, Гриньова, Резван, 2018).

У педагогічній підготовці структурно-логічні схеми також можуть використовуватися як ефективний інструмент осмислення дидактичних категорій і педагогічних процесів. Наприклад, під час вивчення теми «Методи навчання» здобувачі освіти можуть створювати структурно-логічну схему, що відображає класифікацію методів навчання за різними підходами: за джерелом знань (словесні, наочні, практичні), за характером пізнавальної діяльності (репродуктивні, проблемно-пошукові, дослідницькі) та за ступенем самостійності здобувачів освіти. У процесі побудови такої схеми здобувачі освіти не лише систематизують теоретичний матеріал, а й встановлюють взаємозв'язки між методами навчання, формами організації освітнього процесу та очікуваними результатами навчальної діяльності.

Крім того, структурно-логічні схеми можуть використовуватися для моделювання структури педагогічного процесу. Наприклад, здобувачі освіти можуть створювати схему «Педагогічна взаємодія», у якій відображаються взаємозв'язки між такими компонентами, як мета навчання, зміст освіти, методи навчання, форми організації навчальної діяльності та результати освітнього процесу. Така модель допомагає усвідомити системний характер педагогічної діяльності та сприяє формуванню професійного мислення майбутніх фахівців педагогічної галузі.

Водночас важливо, щоб використання структурно-логічних схем було системним елементом навчального процесу. Їх доцільно застосовувати не лише на етапі узагальнення матеріалу, а й під час пояснення нової теми, аналізу текстів, виконання творчих завдань і підготовки до підсумкового оцінювання. Наприклад, на початку теми викладач може запропонувати базову схему, яку здобувачі освіти поступово доповнюють новими поняттями й зв'язками у процесі навчання. Такий підхід забезпечує поступове формування цілісної структури знань і сприяє глибшому розумінню навчального матеріалу.

Отже, використання структурно-логічних схем у процесі вивчення гуманітарних дисциплін сприяє активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, розвитку творчого мислення та формуванню здатності до самостійного конструювання знань. Поєднання аналітичної та креативної діяльності під час побудови схем забезпечує перехід від репродуктивного до продуктивного рівня навчання та створює умови для розвитку творчого потенціалу особистості.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що використання структурно-логічних схем у навчальному процесі є ефективним дидактичним засобом розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти під час вивчення гуманітарних дисциплін. Аналіз наукових підходів до проблеми творчості в освіті та практики використання візуально-структурних моделей у навчанні дозволив встановити, що структурно-логічні схеми сприяють не лише систематизації та узагальненню навчального матеріалу, а й активізують пізнавальну діяльність здобувачів освіти, стимулюють розвиток аналітичного та творчого мислення.

З'ясовано, що процес створення структурно-логічних схем передбачає виконання основних когнітивних операцій – аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння та абстрагування, що є важливими складниками творчої діяльності. У процесі побудови схем здобувач освіти не лише відтворює навчальний матеріал, а й самостійно організовує його, встановлює логічні зв'язки між поняттями та формує власну модель розуміння теми. Такий підхід сприяє переходу від репродуктивного засвоєння знань до продуктивної навчальної діяльності.

У ході дослідження встановлено, що особливу ефективність структурно-логічні схеми демонструють під час вивчення гуманітарних дисциплін, де важливе значення мають інтерпретація, зіставлення різних концепцій і формування власних суджень. Приклади використання схем у курсах філософії, літератури та української мови показують, що їх застосування дозволяє здобувачам освіти глибше осмислювати навчальний матеріал, виявляти взаємозв'язки між поняттями та створювати власні моделі структурування знань. Зокрема, у процесі вивчення мовознавчих тем структурно-логічні схеми сприяють систематизації граматичних і стилістичних явищ, формують цілісне уявлення про мовну систему та розвивають уміння узагальнювати мовний матеріал.

Важливим результатом дослідження є визначення педагогічного потенціалу групових форм роботи зі структурно-логічними схемами. Колективне обговорення та порівняння різних моделей структурування навчального матеріалу сприяє розвитку критичного мислення, комунікативних умінь і здатності аргументувати власну позицію. Така діяльність формує уміння співпрацювати, аналізувати альтернативні підходи та знаходити оптимальні способи представлення інформації.

Отже, структурно-логічні схеми виступають ефективним засобом розвитку творчого

потенціалу здобувачів освіти, оскільки поєднують аналітичну й креативну діяльність, забезпечують осмислене засвоєння навчального матеріалу та сприяють формуванню системного мислення. Їх використання у процесі вивчення гуманітарних дисциплін створює умови для активної пізнавальної діяльності, формування здатності самостійно конструювати знання та розв'язувати навчальні проблеми.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробленні методичних моделей використання структурно-логічних схем у цифровому освітньому середовищі, а також у вивченні їх впливу на формування різних компонентів творчого мислення здобувачів освіти в умовах сучасної освітньої практики.

Список бібліографічних посилань

- Chang, C.-Y., & Yang, J.-C. (2023). Concept mapping in computer-supported learning environments: A bibliometric analysis. *Interactive Learning Environments*, 31(10): 6678–6695. Doi: <https://doi.org/10.1080/10494820.2022.2043385>.
- Guilford, J.P. (1967). *The nature of human intelligence*. New York: McGraw-Hill. 538 p.
- Hidayati, N., Fitriani, A., Saputri, W., & Ferazona, S. (2023). Exploring university students' creative thinking through digital mind maps. *Journal of Turkish Science Education*, 20(1): 119–135. Doi: <https://doi.org/10.36681/tused.2023.007>.
- Hovland, I. (2023). Mapping Eve: A new materialist approach to concept maps as “working objects” in the humanities classroom. *Arts and Humanities in Higher Education*, 22(4): 424–443. Doi: <https://doi.org/10.1177/1474022231165906>.
- Jeong, A., Wong, R., & Mbanzabugabo, J. B. (2025). Concept mapping and critical thinking: A systematic review and future directions for concept mapping tool development. In *Proceedings of the 22nd International Conference on Cognition and Exploratory Learning in Digital Age (CELDA 2025)* (pp. 41–52). IADIS Press.
- Kandiko, C.B., Hay, D.B., & Weller, S. (2013). Concept mapping in the humanities to facilitate reflection: Externalizing the relationship between public and personal learning. *Arts and Humanities in Higher Education*, 12(1): 70–87. Doi: <https://doi.org/10.1177/1474022211399381>.
- Kinchin, I.M. (2019). Uncovering types of knowledge in concept maps. *Education Sciences*, 9(2), Article 131. Doi: <https://doi.org/10.3390/educsci9020131>.
- Novak, J.D. (2010). *Learning, creating, and using knowledge: Concept maps as facilitative tools in schools and corporations* (2nd ed.). Routledge. 336 p.
- Novak, J.D., & Cañas, A.J. (2008). *The theory underlying concept maps and how to construct them: Technical Report IHMC CmapTools 2006-01 Rev 2008-01*. Florida Institute for Human and Machine Cognition. URL: <https://cmap.ihmc.us/docs/theory-of-concept-maps>.
- Петрова Озель, А.П. (2022). Українознавство в умовах дистанційного навчання: узагальнювальні таблиці та структурно-логічні схеми. In *Викладання гуманітарних та українознавчих дисциплін засобами дистанційного навчання: теорія і практика закладів вищої освіти: Матеріали науково-методичної інтернет-конференції 24 листопада 2022 року Харків: ХНАДУ* (С. 75–77).
- Романовський, Гриньова, Резван, 2018 – Романовський, О., Гриньова, В., Резван, О., (2018). Ментальні карти як інноваційний спосіб організації інформації в навчальному процесі вищої школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 64(2): 185–196.

- Sternberg, R.J. (2006). The nature of creativity. *Creativity Research Journal*, 18(1): 87–98. Doi: https://doi.org/10.1207/s15326934crj1801_10.
- Torrance, E.P. (1974). *Torrance tests of creative thinking: Norms–technical manual*. Personnel Press.
- References**
- Chang, C.-Y., & Yang, J.-C. (2023). Concept mapping in computer-supported learning environments: A bibliometric analysis. *Interactive Learning Environments*, 31(10): 6678–6695. Doi: <https://doi.org/10.1080/10494820.2022.2043385>
- Guilford, J.P. (1967). *The nature of human intelligence*. New York: McGraw-Hill. 538 p.
- Hidayati, N., Fitriani, A., Saputri, W., & Ferazona, S. (2023). Exploring university students' creative thinking through digital mind maps. *Journal of Turkish Science Education*, 20(1): 119–135. Doi: <https://doi.org/10.36681/tused.2023.007>
- Hovland, I. (2023). Mapping Eve: A new materialist approach to concept maps as “working objects” in the humanities classroom. *Arts and Humanities in Higher Education*, 22(4): 424–443. Doi: <https://doi.org/10.1177/1474022231165906>
- Jeong, A., Wong, R., & Mbanzabugabo, J. B. (2025). Concept mapping and critical thinking: A systematic review and future directions for concept mapping tool development. In *Proceedings of the 22nd International Conference on Cognition and Exploratory Learning in Digital Age (CELDA 2025)* (pp. 41–52). IADIS Press.
- Kandiko, C.B., Hay, D.B., & Weller, S. (2013). Concept mapping in the humanities to facilitate reflection: Externalizing the relationship between public and personal learning. *Arts and Humanities in Higher Education*, 12(1): 70–87. Doi: <https://doi.org/10.1177/1474022211399381>
- Kinchin, I.M. (2019). Uncovering types of knowledge in concept maps. *Education Sciences*, 9(2), Article 131. <https://doi.org/10.3390/educsci9020131>
- Novak, J.D. (2010). *Learning, creating, and using knowledge: Concept maps as facilitative tools in schools and corporations* (2nd ed.). Routledge. 336 p.
- Novak, J.D., & Cañas, A.J. (2008). *The theory underlying concept maps and how to construct them*: Technical Report IHMC CmapTools 2006-01 Rev 2008-01. Florida Institute for Human and Machine Cognition. URL: <https://cmap.ihmc.us/docs/theory-of-concept-maps>.
- Petrova Ozel, L.P. (2022). Ukrainian Studies in Distance Learning: Generalization Tables and Structural-Logical Schemes. In *Teaching Humanities and Ukrainian Studies Disciplines by Distance Learning: Theory and Practice of Higher Education Institutions: Proceedings of the Scientific and Methodological Internet Conference of November 24, 2022*. Kharkiv: KhNAHU. (pp. 75–77) [in Ukr.].
- Romanovskiy, O., Hrynova, V. and Rezvan, O., 2018. Mental maps as an innovative way of organizing information in the educational process of higher education. *Information Technologies and Learning Tools*, 64(2): 185–196 [in Ukr.].
- Sternberg, R.J. (2006). The nature of creativity. *Creativity Research Journal*, 18(1), 87–98. Doi: https://doi.org/10.1207/s15326934crj1801_10
- Torrance, E.P. (1974). *Torrance tests of creative thinking: Norms–technical manual*. Princeton, NJ: Personnel Press.

KOKHAN Larysa

Ph.D in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Philology and Intercultural Communication
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv,
Methodologist Lecturer,

B. M. Liatoshynskiy Kharkiv Professional Music College of the Kharkiv Regional Council

DAVYDOV Yevhen

Assistant of the Department of Tourism and Hotel Management,
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

LITVINOVA Olena

Senior Teacher of the Department of Ukrainian Philology and Intercultural Communication,
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

KOPIEVSKA Liudmyla

Methodologist Teacher,

B.M. Liatoshynskiy Kharkiv Professional Music College of the Kharkiv Regional Council

KHACHATURIAN Karine

phD Philology, Senior Teacher of the Department of Ukrainian Philology and Intercultural Communication,
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv;
Methodologist Teacher,

Organisation of transportations and transport management

STRUCTURAL-LOGICAL SCHEMES AS A DIDACTIC TOOL FOR DEVELOPING STUDENTS' CREATIVE POTENTIAL IN THE STUDY OF THE HUMANITIES

Summary. Introduction. Modern higher education increasingly focuses on developing students' creative potential, critical thinking, and the ability to independently structure and interpret knowledge. In the context of studying humanities, these competencies become particularly important, as such disciplines require interpretation of texts, comparison of theoretical concepts, and analytical understanding of cultural phenomena. Therefore, the search for effective didactic tools that promote the development of creative thinking and meaningful learning becomes highly relevant. One of such tools is the use of structural and logical schemes, which allow visualizing relationships between concepts and organizing complex information in a structured form.

Purpose. The purpose of the article is to provide a theoretical substantiation of the use of structural-logical schemes as a didactic tool for developing students' creative potential in the study of the humanities and to determine the specific features of their application in the educational process.

Methods. The research is based on theoretical methods, including analysis and synthesis of scientific literature, comparison and generalization of pedagogical approaches, as well as modeling of educational situations involving the use of structural and logical schemes in the study of humanities disciplines.

Results. The study shows that the creation of structural and logical schemes activates key cognitive operations such as analysis, synthesis, comparison, abstraction, and generalization. Their use contributes to deeper understanding of educational material, development of creative thinking, and formation of students' ability to independently structure knowledge. Examples from philosophy, literature, and Ukrainian language courses demonstrate that structural and logical schemes help students identify relationships between concepts, interpret educational content, and create their own models of knowledge organization.

Originality. The scientific novelty of the research lies in substantiating the role of structural and logical schemes not only as a means of systematizing educational material

but also as an effective tool for developing students' creative potential in the process of studying humanities.

Conclusion. The results of the study confirm that the use of structural and logical schemes in the educational process enhances students' cognitive activity, promotes the transition from reproductive to productive learning, and contributes to the development of creative thinking. The practical value of the research lies in the possibility of applying structural and logical schemes in teaching

humanities disciplines, particularly in courses of philosophy, literature, and Ukrainian language.

Keywords: structural and logical schemes; creative potential; students; humanities disciplines; creative thinking; didactic tools.

Одержано редакцією 24.02.2026
Прийнято до публікації 12.03.2026

 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2026-1-114-124>

 <https://orcid.org/0000-0002-4771-6124>

ТІНЬКОВА Дар'я

докторка філософії, старша викладачка
катедри автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

 tinkovads@vu.edu.ua

 <https://orcid.org/0000-0002-5326-1840>

ТКАЧЕНКО Анна

кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка катедри фізики,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

 av_tkachenko7@ukr.net

 <https://orcid.org/0000-0001-8636-358X>

КУЛИК Людмила

кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка катедри фізики,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

 kulyk1211@gmail.com

УДК 378.147:37.091.12-051:53+004(045)

ІДЕАТОН ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИКИ ТА ІНФОРМАТИКИ ПІД ЧАС ПОЗААУДИТОРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджено питання формування фахових компетентностей майбутніх учителів фізики та інформатики в процесі організації позааудиторної діяльності.

Проаналізовано сучасні вимоги до професійної підготовки педагогів, зумовлені цифровізацією освіти, упровадженням концепції Нової української школи та оновленням Професійного стандарту вчителя.

Виявлено обмеженість традиційних аудиторних форм навчання щодо розвитку інтегрованих фахових компетентностей студентів педагогічних спеціальностей.

Обґрунтовано доцільність використання ідеатону як інноваційної форми позааудиторної діяльності майбутніх учителів фізики та інформатики.

Визначено сутність ідеатону, його структурні етапи та педагогічні умови ефективної реалізації в освітньому середовищі закладу вищої освіти. Розкрито роль ментора як фасилітатора командної взаємодії, консультанта та координатора навчально-проектної діяльності студентів.

Проаналізовано вплив участі в ідеатоні на розвиток мовно-комунікативної, предметно-методичної, інноваційної, організаційної, психологічної, інклюзивної, оцінювально-аналітичної компетентностей і здатності до навчання впродовж життя. Узагальнено результати впровадження ідеатону DIGITAL CHALK IDEATHON у практику підготовки майбутніх учителів фізики та інформатики.

Зроблено висновок про ефективність ідеатону як інструменту інтеграції формальної та неформальної освіти й перспективність його системного використання у вищій педагогічній освіті.

Ключові слова: ідеатон; позааудиторна діяльність; фахові компетентності; майбутні вчителі фізики та інформатики; педагогічна освіта; інноваційні форми навчання.

Постановка проблеми. Сучасні трансформації системи загальної середньої та вищої педагогічної освіти, зумовлені цифровізацією, оновленням змісту освіти та реформою Нової української школи, висувають нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів фізики та інформатики. Відповідно до Професійного стандарту вчителя закладу загальної середньої освіти (2024), педагог має володіти не лише ґрунтовними предметними знаннями, а й широким спектром фахових компетентностей, що забезпечують здатність до інноваційної діяльності, міждисциплінарної інтеграції, педагогічного партнерства, проектування освітнього середовища та безперервного професійного розвитку.

Водночас практика підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти свідчить про домінування аудиторних форм